

Saaremaa Ühisgümnaasium

**SUVINE AIALINNUPÄEVIK 2015 SAAREMAA
KODUAEDADES**

Uurimistöö

Autor: Torm Vatsfeld, 7. klass

Martin Vesberg, 6. klass

Juhendaja: õp. Inge Vahter

Kuressaare 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PROJEKT „AIALINNUPÄEVİK“	5
1.1. Ülevaade üle-eestilisest aialinnuprojektist.....	5
1.2. Aialinnuprojekt 2014 tulemused.....	5
1.3. Aialinnuprojekt 2015 tulemused.....	6
1.4. 2015. aasta – sääsevaese aasta võimalikust mõjust putuktoiduliste lindude pesitsemisele.....	7
2. SUVISED AIALINNUD JA NENDE ABISTAMINE	10
2.1. Võimalustest lindude koduümbrusse meelitamiseks.....	10
2.2. Suviste aialindude elu- ja pesitsustingimuste parandamise võimalused.....	10
2.3. Pesakastide ja pesaaluste ülespanek.....	11
2.4. Aialindude vaenlaste vastu võitlemise võimalused.....	12
3. LINDUDEGA SEOTUD PROBLEEMID KODUAEDADES	13
4. MATERJAL JA METOODIKA	14
5. SUVINE AIALINNUPROJEKT 2015 SAAREMAAL	17
5.1. Lühülevaade Saaremaal läbiviidud vaatlustest.....	17
5.2. Suvine aialinnuprojekt Saaremaal tööde autorite kodus ja maakodudes.....	17
5.2.1. Aialinnupäevik nr 1: Kuressaare linn, Lootsi t 11 (T. Vatsfeld).....	17
5.2.2. Aialinnupäevik nr 2: Lääne-Saare vald, Jõe talu (T. Vatsfeld).....	18
5.2.3. Aialinnupäevik nr 3: Kihelkonna vald, Liiva küla, Välja talu (T. Vatsfeld).....	19
5.2.4. Kokkuvõte ja järeldused.....	20
5.3. Aialinnupäevik nr 4: Kuressaare linn, Ida t 8 (M. Vesberg).....	22
5.4. Aialinnupäevikud nr 5 ja 6: Kipi-Koovi matkakeskus ja Pilguse mõis (T. Vatsfeld, M. Vesberg).....	25
5.5. Kokkuvõte ja järeldused.....	25
5.6. Mõned näited teistest Saaremaa aialinnupäevikutest	26
5.7. Kokkuvõte ja järeldused kõigi 10 aialinnupäeviku kohta.....	27
KOKKUVÕTE	30
KASUTATUD KIRJANDUS	33
LISAD:	34

SISSEJUHATUS

Eesti Ornitoloogiaühing alustas 2014. aasta kevadel projektiga „Suvine aialinnupäevik“. 2015. aasta märtsi lõpus kutsuti taas linnuhuvilisi üles jälgima oma aias pesitsevaid linde ja osalema pikaajalises rahvateaduse projektis. Selle eesmärk on linnusõprade abiga koguda andmeid ning täiendada teadmisi meie aedades pesitsevate linnuliikide kohta. Vaatamata sellele, et aialindudega puututakse kokku peaaegu iga päev, teatakse just tavalisemate lindude käekäigust võrdlemisi vähe. „Suvised aialinnupäeviku“ abil loodetakse saada rohkem teavet paljude aialindude levikust ja pesitsemisedukusest ning selle muutustest. Selliste andmete saamisel ning vajadusel on võimalik neile muutustele ka reageerida. 2014. aasta andmeid arvestades on tehtud juba mitmeid järeldusi, kuid trendide jälgimiseks on vaja paljude aastate andmeid.

Töö ühe autori - Torm Vatsfeldi, kodukohaks on Kuressaare linn Saaremaal. Koos vanematega käiakse sageli ka vanavanemate kodus Saaremaal Lääne-Saare vallas Kärla keskuses ja alates 2015. aastast on perel ka oma maakodu Kihelkonna vallas Liiva külas. Töö teise autori – Martin Vesbergi, kodukohaks on samuti Kuressaare linn. Suvist aialinnupäevikut täitsid käesoleva uurimistöö autorid esmakordselt.

Töö eesmärkideks olid:

1. Anda ülevaade 2014. aasta projektist ja selle tulemustest.
2. Osaleda 2015. aasta suvises aialinnuprojektis, pidada aialinnupäevikut ja teha sellest kokkuvõtteid.

Uurimisküsimusteks püstitati:

1. Kas ja mil määral erinevad linnuliikide arvu ja pesitsemise poolest töö autorite aialinnupäevikute vaatlustulemused.
2. Kas ja kui palju erinevad linnuliikide arvu ja pesitsemise poolest mõned teised Saaremaal läbiviidud aialindude vaatluse tulemused.

Uurimistöö esimeses peatükis antakse ülevaade üle-eestilisest aialinnuprojektist, aialinnupäeviku 2014 ja 2015 tulemustest. Samuti selgitatakse 2015 aasta kui sääsevaese aasta

võimalikust mõjust putuktoiduliste lindude pesitsemisele. Järgnevalt on esitatud ülevaade suviste aialindude abistamise ja nende elutingimuste parandamise võimalustest. Kuna aga aialinnud võivad teatud aegadel aiapidajale muret tekitada, siis ka selleks antakse näpunäiteid, mida sel juhul peaks aiapidaja tegema hakkama. Metoodika peatükis antakse ülevaade, milliste aialinnupäevikute põhjal on tulemuste ja analüüsi osa koostatud., samuti on seal esitatud Saaremaa kaardil näha, millistes piirkondades 2015. aasta suvel aialinnuvaatlusi tehti.

Tulemuste ja analüüsi peatükis võrreldakse töö autorite ja veel nelja aialinnupäeviku andmeid ja püütakse selgitada sarnasuste ja erinevuste põhjuseid. Kokku on vaatluse all 10 aialinnupäeviku andmed.

Töö autorid avaldavad tänu eelkõige Sõrve linnuvaatlejale Mati Martinsonile, tänu kellele on töö autoritel 2015. aasta suvel olnud võimalik osaleda paljudel linnuvaatlusreisidel ja seetõttu on saadud vajalikke oskusi ja teadmisi linnuliikide määramise kohta. Aitäh mõlema pere liikmetele, kes samuti aitasid vaatlusi läbi viia ning Saaremaa Ühisgümnaasiumi raamatukoguhoidjale Meeli Oolule, juhendaja Inge Vahterile, Saaremaa Ühisgümnaasiumi õpilastele Kristel Soele ja Hanna Vinterile, kelle kõigi aialinnupäevikute vaatlusandmeid oli võimalik kasutada. Aitäh Kuressaare Gümnaasiumi õpilasele Karl-Jakob Toplaanele, kes aitas linde uurida Pilguse mõisa aias.

1. PROJEKT „SUVINE AIALINNUPÄEVIK“

1.1. Ülevaade üle-eestilisest aialinnuprojektist

Astronoomilise kevade saabumisega alustas ka 2015. aasta suvine aialinnupäevik. Aialinnupäeviku veebirakenduses, mis asub veebilehel www.eoy.ee/aed, oli kõigil võimalik luua oma isiklik päevik ning seal kirja panna aias kohatud ja pesitsevad linnuliigid. Vaatamata sellele, et peatähelepanu oli lindudel, sai päevikusse kirja panna ka oma kodukoha taimede-loomade fenoloogilised vaatlused – millal puhkesid õide taimed ning ilmusid välja putukad (Uustal, 2015a). Järgnevas ülevaates ei ole taimede ja putukate kohta andmeid esitatud, sest neid töö autori poolt oma vaadeldud koduaedades põhjalikult ei uuritud.

1.2. Aialinnuprojekt 2014 tulemused

Järgnev ülevaade on toodud Suvisel aialinnupäeviku projektijuhil M. Uustalil (2015b) poolt tehtud kokkuvõttest. Suvisel aialinnupäeviku 2014 andmetel oli 2014. aastal päevikute arv kokku 284, osa võttis vähemalt 424 linnuhuvilist ja andmebaasi kogunes ligi 8500 kirjet kohatud linnu- ja loomaliikide ning pesitsemiste kohta. Kevade ja suve jooksul kuuldi-nähti Eestimaa aedades kokku 179 linnuliiki, keskmises Eesti aias kohati 30,9 liiki linde. Kui võrrelda maa- ja linnaaedu, siis Eesti linnades kohati linde keskmisest märgatavalt vähem, s.o 22,3 liiki. Tegelikult on see arusaadav. Haudepaaride arv oli 6,6 sealhulgas kindlate pesitsemiste arv 4,4. Pesitsevate linnuliikide arv oli 4,7. Kokku pesitses aedades 64 liiki linde. Loomaliike märgati koduaedades 4,0. Saaremaal oli täidetud päevikute arv 9. Kohatud linnuliikide arvuks oli 35,0, haudepaaride arv oli 5,3, sealhulgas kindlate pesitsemiste arv 3,8. Pesitsevate linnuliikide arv oli 5,3. Loomaliike kohati 5,0.

2014. aasta kevad oli väga varajane ja esimesed Euroopas talvitanud rändlinnud jõudsid tagasi juba mitu nädalat tavalisest varem. Näiteks põldlõokesed olid kohal juba märtsi alguses, üsna pea saabusid juba kuldnokad, metsvindid ja punarinnad. Kaugrändurid jõudsid aga Aafrikast päralt ikka oma õigel ajal, kes aprilli lõpus, kes mai alguses. Põhjus loomulikult selles, et neil

pole enne Vahemere ületamist mingit infot Euroopa ilmaoludest ja nii suudavad nad oma saabumist korrigeerida vaid mõne päeva piires.

Kõige sagedamini kohati aedades 2014. aasta suvel linavästriku (96,5% aedades), rasvatihast (87,2%), kuldnokka (81%), metsvinti (77,9%), hallvarest (76,1%), muusträstast (70,4%), ülejäänute puhul jäi protsent alla 70.

2014. aasta aruandes märgiti, et aia pindalast sõltub see, kui palju seal võiks olla sobilikke pesa- ja toitumiskohti. Mida suurem on aed, seda vähem käib tavaliselt jaks üle kõik nurgatagused peensusteni korras hoida. Sellest omakorda sõltub nii linnu- kui ka muude loomaliikide arv aias. Kokkuvõtteid tehes jõuti järeldusele, et kõik näitajad suurenevad hüppeliselt alles siis kui aia pindala ületab 6000 ruutmeetrit. Näiteks kui kuni 1000 ruutmeetrises aias kohati keskmiselt 23,1 liiki linde, siis üle 10 000 ruutmeerises aias kohati juba keskmiselt 40,2 liiki linde. Loomaliike kohati vastavalt 3,6 ja 7. Aiad, kus kõrvuti asetsesid vanad ja uued hooned, tihnikud ja muruplatsid, hekid ja põlispuud, ilu- ja tarbeaiad jne. Ühes osaliselt metsistunud aias kohati koguni 107 linnuliiki.

1.3. Aialinnuprojekt 2015 tulemused

Järgnev ülevaade on toodud Suvise aialinnupäeviku projektijuhi M. Uustali (2016) poolt tehtud kokkuvõttest, mis edastati osavõtjatele. 2015. aastal täideti kolmandiku võrra rohkem aialinnupäevikut, kokku 391 aialinnupäevikut ja andmebaasi laekus üle kahe korra rohkem andmeid (19 200). Aias kohati keskmiselt 32 linnuliiki, pesitsusjuhtude arv oli 6,6, sealhulgas kindlate pesitsusjuhtude arv oli 4,6, pesitsevate liikide arv oli 4,3. Kohati keskmiselt 3,7 loomaliiki.

Saaremaal täideti kokku 21 päevikut, kohati keskmiselt 29,8 linnuliiki, pesitsusjuhtude arv oli 4,2 sealhulgas kindlate pesitsusjuhtude arv oli 1,9. Pesitsevate liikide arv 3,4. Loomaliike kohati keskmiselt kolm liiki aia kohta. Maa-asulaid ja linnu võrreldes selgus, et maa-asulates kohati linde keskmiselt 34,3 liiki aia kohta. Võrreldes 2014. aastaga suurenes aiapäevikute arv 12 võrra. Märgatud või kuulnud linnuliikide arv mõnevõrra vähenes (35-lt 29,8-le), samuti vähenes pesitsemisjuhtude (5,3-lt 4,2-le), sealhulgas ka kindlate pesitsusjuhtude arv (3,8-lt

1,9-le) ja pesitsevate liikide arv (5,3-lt 3,4-le). Ka loomaliike märgati kahe võrra vähem, vastavalt 5,0 ja 3.

Sagedamini kohatavateks lindudeks 2015. aasta aialinnupäevikute kohaselt oli esimese koha omanikuks rasvatihane (91,5%), linavästrik (91,1%), metsvint (86,7%), vares (81,6%), kuldnokk (77,5%) ja musträstas (77,1%). Teisi linnuliike kohati mõnevõrra vähem. Esikümne liigid jäid peaaegu samaks, vaid sinitihane on jõudnud esikümnesse (9-s) ja punarind on langenud teise kümnesse. Rändlinde oli 15 sagedasema liigi seas veidi rohkem kui aastaringelt kohal olevaid liike. 2015. aastat iseloomustab ka Loode-Venemaalt musttihaste invasioon. Tavaliselt neid harva kohatavaid aiakülalisi nähti mullu sügisel aedades üsna tihti.

Kokku nähti ja kuuldi Eestimaa aedades 2015. aastal 193 linnuliiki, mis on tunamullusega võrreldes 14 liiki rohkem. Aias kohatud linnuliikide arv tõusis keskmiselt 1,1 liigi võrra (32 liiki). 2015. aastal pesitses kokku aedades 80 liiki linde, keskmiselt pesitses aias 4,3 liiki linde, mis on veidi vähem kui 2014 aastal, mil pesitses 4,7 liiki linde. Kuldnokk oli endiselt kõige sagedasem haudelind, temale järgnesid linavästrik ja rasvatihane. Suurima tõusu tegid tabelis tihased, nii rasva- kui ka sinitihane. Vaatlejate arvu suurenemisega märgati 16 pesitsemist 2015. aastal rohkem võrreldes 2014. aastaga. Andmete põhjal selgus, et mida rohkem inimesi aialinde jälgis, seda enam linde aedades pesitsemas avastati. Märgati ka seda, et just suured taluaiad on lindudele eriti atraktiivsed. Kolmveerand osavõtnud aedadest asusid külades ja väikeasulates. Maa-asulates kohati linde rohkem (34,3 liiki) võrreldes linnaaedadega (23,7 liiki).

2015. aasta kevad oli vilu ja tuuline. Suvise aialinnupäeviku andmetel oli siiski kõik Eestis pesitsevad linnuliigid (neid on umbes 220) juuni alguseks kohale jõudnud. Viimasena jõudis 29. mail kohale haruldane väike-käosulane. Kuigi maikuuste saabujate esimesed isendid jõudsid kohale maikuu alguses, olid nende põhimassid kuskil poolel teel nõ toppama jäänud. Näiteks peoleo polnud mai keskel veel Eestisse jõudnudki.

Kuna kliimamuutused muudavad kevaded varasemaks ja ka esimesed rändlinnud jõuavad Eestisse kohale juba ammu enne kevadist pööripäeva, siis alates 2016. aasta kevadest alustab Suvine aialinnupäevik juba 1. märtsil. Sügisel sulgub aialinnupäevik oktoobri alguses.

1.4. 2015. aasta – sääsevaese aasta võimalikust mõjust putuktoiduliste lindude pesitsemisele

Lindude pesitsemistulemusi mõjutab arvatavasti ka ilmastik. 2015. aasta sääsenappusest ja selle võimalikust mõjust linnupoegadele kajastati mitmetes Eesti päevalehtedes. V. Aitsami (2015a) artikkel kandis pealkirja: „Sääsenappus mõjutab linnusuve“. Selles kirjutati, et on paiku, kus värvulistel on ilmselt putukapuuduse tõttu järglasi vähem, kuid teisel said nad edukalt hakkama ka teise pesitsemisega. Linnud oskavad oma elu siiski vastavalt võimalustele kohandada. Ornitoloog Val Rajasaare andmetel on teada, et näiteks piiritajad, kes üksnes kõrgel lennul putukaid püüavad, võivad putukavaestel aegadel ka väga madalal lennata. Linnud võivad ka hoopis kaugematel aladel toitu otsima minna. Eelnimetatud autorite andmetel olevat mitmes paigas 2015. aasta suvel linnud käitunud hoopiski teistmoodi kui tavaliselt. On nähtud, et linnud hülgasid omi poegi, st olid neid üle pesa ääre kukutanud. Oli veel tähelepanekuid, et osa pääsukesti ja kuldnokki lükkas oma pesitsusaega edasi ja juba pesapaika jõudnud piiritajad olid kogu juunikuu kadunud. Kas ja kui palju suvi linde mõjutas, selgub alles edaspidi. Selleks tehakse seirepüüke ja alles siis saab esitada kindlamaid arve.

Kokkuvõttes on linnuteadlaste poolt öeldud, et ilmselt on putukasööjaid linnuliike, kellel tänava suvel on putukanappuse tõttu järglasi vähem, kuid kindlasti ei ole see massiline. Putukasööjaid linnuliike on samas palju, enamik värvulistest. Ka suur osa seemnetoidulistest värvulistest toidab oma poegi vähemalt esimesel nädalal putukate ja ussidega. Ornitoloog Eve Mägi arvamus on samuti nimetatud artiklis esitatud. See on linnupoegade hülgamise kohta. Väikeste lindude pesades kehtib reegel, et süüa saab see, kes kõige kõvemini küsib. Vanalinnu toitmisinstinkt vallandub, kui näeb poja värvilist kurku. Kui aga linnupoeg on vait, ei nõua aktiivselt toitu ja nokka pärani ei aja, siis ta võibki toiduta jääda. Kui toitu on napimalt kui tavaliselt, siis tõenäosus söömata jääda on suurem. Näljast nõrgaks jäänud linnupoeg võidaksegi siis üle pesa ääre tõsta. Surnud pojad eemaldatakse pesast kindlasti. Pisilindudel saabub näljasurm ruttu. Pesast väljakukkumist võivad „soodustada“ ka suuremad linnud. Kotkad, toonekured ja teised suuremad, kelle eluiga on suurem, jätavad kehva toidubaasiga suvedel pesitsemise üldse ära. Värvulised ei saa seda endale lubada. Nad võivad küll ära jätta teise pesitsemise, kuid mitte üleüldse. Nende eluiga on lühike ja järgmist pesitsusaastat ei pruugigi tulla.

Mõningad juba avaldatud andmed näitavadki, et putuktoidulistel lindudel oli tänavu tavapärasest vähem järglasi. V. Aitsami (2015b) hilissügisel avaldatud artiklist niimoodi selgub. Tänavune külm kevad, mis läks üle jahedaks suveks, ei soodustanud putukate paljunemist. Sügiseks oli teada esimesed väikelindude kontrollpüügi tulemused ja sealt selguski, et värvuliste järglaskond jäi tänavu väheseks.

Samast artiklist saab lugeda, et Pulgoja linnuvaatlusjaama teatel rõngastati sel hooajal umbes 2030 lindu, mis oli läbi aegade väikseim tulemus. Päevaraamatus on kirjas: „Väikese püüginumbri põhjused on kahtlemata külmas kevades ja suve esimeses pooles. Nii putukavaest aastat annab otsida“. Paljud ornitoloogid märkasid, et mitmed liigid, kes tavaliselt jõuavad ühe suvega mitu pesakonda üles kasvatada, asusid seekord mitmel pool pesitsema alles siis, kui suvesoojus lõpuks kohale jõudis. Ornitoloog Jaan Tammekänu arvates kaugränduritel pesitsus kas ebaõnnestus või jäi kurn väikeseks, rändele mindi siiski õigel ajal. Tihaseperecondi, kus noorlinnud olid lennuvõimestunud alles augustis, sattus sügisel püügivõrku üsna palju. Ornitoloog Tarvo Valker on siiski arvamusel, et putuktoidulised linnud suudavad kahanenud populatsiooni kiiresti taastada. Putukate olemasolu mõjutab ka suure linnu – herilaseviu elu. Herilaseviud on vahepealsest arvukusemõõnast üle saanud ja hiliskevadel alustasid pesitsemist paljud paarid. Kahjuks ka neil hästi ei läinud, pesas oli kas üks poeg või olid nugised pesakonna ära hävitanud. Paremini läks röövlindudel, kes pisinäriolistest toituvad või on pigem segatoidulised. Hiireviude, händkakkude, kodukakkude, tuuletallajate ja kõrvukrätsude pesitsemisedukust hinnatakse keskmiseks. Samas räägitakse ikkagi tänavustest väga suurtest piirkondlikest erinevustest.

2. SUVISED AIALINNUD JA NENDE ABISTAMINE

2.1. Võimalustest lindude koduümbrusse meelitamiseks

Selleks, et linnud koduümbrusse peatuma ja pesitsema jääksid, saab paljugi ära teha. Järgnevalt ülevaade Eesti Ornitoloogiaühingu poolt antud soovitustest. Ülevaade on koostatud brošüüri: „Suvised aialinnud ja nende abistamine“ põhjal (Kinks, 2011).

Pesakaste tehakse tavaliselt kuldnokkadele ja sageli ka tihastele, kuid kahjuks ei mõelda teiste väga meeldivate ja kasulike aialindude peale nagu näiteks pääsukesed, linavästriid, kärbsenäpid. Pesakaste saaks teha ka mõnele öökullile ja toonekurele. On veel muidki nippe, kuidas aialinde aeda meelitada ja nende elu ja pesitsemistingimusi parandada. Lisaks sellele, et aialinnud pakuvad silma- ja kõrvailu, on neist kasu ka aiapidajale. Näiteks sööb üks tihasepere ära mitukümmend putukat ja röövikut, kellest paljud on aiakahjurid; rästad on head tigudehävitajad. Tülikatest sääskedest ja parmudest aitavad vabaneda pääsukesed.

Linnusõbra aia kujundamiseks on antud soovitusi nii EOÜ kui ka Looduskalendri lehekülgedel. Näiteks Looduskalendri lehekülgedel soovitatakse pärast õunapuuokste lõikamist üks korralik oksahunnik aia kaugemasse ossa või mõnda nurgatagusesse kohta alles jätta, sest seal võib pesitsema tulla põõsa- ja roolinnud, vahel ka siil.

2.2. Suviste aialindude elu- ja pesitustingimuste parandamise võimalused

Suviste aialindude elu- ja pesitustingimusi on võimalik mitut moodi parandada. Erinevates aedades on ka erinev linnuliikide ja isendite arv. Mida metsikum ja mitmekesisem on koduümbrus, seda kirevam elu seal on. Sileda muruga lagedat iluaeda on küll ilus vaadata, kuid lindudele see enamasti ei meeldi.

Iga linnuarmastaja aiasõber peaks teadma, mida oma lindudest sõprade-abistajate heaks võiks teha. Lindudele meeldivad vanad puud, sest neisse on hea pesa peita või ise varjuda. Põõsaaluses kõdus on toiduks palju putukaid ja ussikesi. Põõsad ja puud võiksid koduaias

paikneda väikeste grupikestena, vaheldumisi lagedate aladega. Eriti sobilikud on lindudele tihedad elupuud, kadakad või kuused või kuusehekid. Head kaitset pakuvad ka asteldega puud ja põõsad ning tihedamad ronitaimed. Tihedamaks muutmiseks saaks põõsaid aeg-ajalt kärpida. Aeda koristades võiks jätta põõsaalused riisumata, oksad koguda aianurka hunnikusse, selline risuhunnik oleks paljudele lindudele heaks pesakohaks. Häid pesitsusvõimalusi pakub ka hõre puuriit. Lindude hüvanguks võiks aeda paigutada veekaasi, kus nad saavad end pesta ja janu kustutada. Selleks on sobilik madal laugete servadega anum. Lindudele ei meeldi muru, aiamaa ja puude mürgitamine ega kemikaalide kasutamine, sest see vähendab nende toiduks olevate putukate hulka.

2.3. Pesakastide ja pesaaluste ülespanek

Pesakastide ülespanek on üks tuntumaid viise lindude kodu juurde meelitamiseks. Alguse on see komme saanud inimeste himust linnunurkade järele. Eelmisel sajandil pandi pesakaste ka metsadesse, et linnud aitaksid vähendada puidukahjurite hulka. Praegu ehitatakse pesakaste siiski enamasti selleks, et kodu lähedal elavad linnud silmale ja kõrvale rõõmu pakuksid.

Kõige tavalisemad on kinnised pesakastid suluspesitsejatele lindudele. Looduslikult elavad need liigid puuõõnsustes ja –pragudes või ehitiste ja muude rajatiste uuretes. Ainus linnuliik, kes neist suudab endale ise pesa teha, on rähn. Kõik ülejäänud peavad kasutama looduslikke õõnsusi või rähnide vanu kortereid. Tuntumad suluspesitsejad on kuldnokk ja rasvatihane, ka teised tihased, must-kärbsenäpp ja varblased. Veekogude ääres ka sõklad ja jääkoskel. Eestis võib pesakaste asustada peaaegu 30 linnuliiki. Peale lindude võivad neis pesitsema hakata ka oravad, nahkhiired, herilased ja muud putukad.

Vähem tuntud on avatud pesakastid. Selles on augukese asemel pool seinlahti. Neid pesakaste pannakse üles poolsuluspesitsejatele lindudele. Nemed tahavad, et peakohal oleks katus ja ümber pisut tuulevarju. Looduslikult pesitsevad need liigid hoonete ja muude rajatiste õnaruses, sageli aga näiteks puuriidas või vana auto kapoti all. Neis pesakastides armastavad pesitseda linavästrik, hall-kärbsenäpp, muustrastas ja aed-lepalind. Kasti saab teha ka tuuletallajale.

Peale pesakastide ehitamise on ka muid võimalusi linde pesakohtade loomisel abistada. Tuntum võte on arvatavasti valge-toonekurele vankriratta või aluse paigutamine maja katusele või puu otsa. Tuleb arvestada, et selline pesa või läbivettinuna kaaluda terve tonni. Järelikult peab väga tugev olema selle pesa alus. Üsna lihtne on aidata pääsukesi. Neile piisab räästa alla liistu või laua kinnitamisest, mis sellele ehitatavat pesa toetab. Räästapääsukesele peab sellise aluse paigaldama õue, suitsupääsukesele hoonesse või varjualusesse. Suitsupääsukesele võib seinale kinnitada ka väikese korvikese või ka kilukarbi või teha avatud esiküljega kastike. Välismaal on populaarsed ka pääsukeste tehispesad. Pääsukeste väljaheidetest hoidumiseks tuleks lüüa pesakohast pisut allapoole laud, mis need kinni püüab. Kakkude jaoks tuleks näiteks vana kartulikorv või kast kuuse okste vahele kinnitada. Kasti küljega tuleb panna küljega vastu tüve, kasti põhja tuleks raputada laaste või kulu. Kui kodu ümbruses on põlde või heinamaid, siis võib sellesse tulla pesitsema kõrvukräts. Poolsuluspesitsejate jaoks saab teha hoonele, müüridesse, puuriita vms õnarusi ja sopistusi. Puude külge võiks siduda oksatuuste. Kuidas neile linnuliikidele pesakaste ehitada, üles panna ja hooldada saab lugeda eelnimetatud brošüürist.

2.4. Aialindude vaenlaste vastu võitlemise võimalused

Aialindudel on mitmeid vaenlasi. Koduaias on suurimaks lindude vaenlaseks kass, kuid mune ja poegi himustavad ka oravad, nugised ja suur-kirjurähn. Kassi oleks kõige kindlam pidada toas. Kassidele soovitatakse kelluke kaela kinnitada, mis liikumisest märku annab. Kaitseks pesaröövlite vastu aitab pisut pikemalt üle pesakasti serva ulatuv katus. Istepulka ei soovitata enam pesakastile paigaldada. Kassi vastu aitab pesakasti siseküljele lennuava alla löödud lauake. Orava ja nugise vastu paigaldatakse lennuava ette spetsiaalne jämedast traadist seadeldis. Kui pesakast on paigaldatud teiba otsa, võiks selle ümber umbes 1,5 meetri kõrgusele paigaldada plastist või plekist koonuse, mis takistaks loomadel ülesronimist.

Kui pesakastil on lennuava ümbrus suuremaks raiutud või on isegi pesakastil nagu näritud auk sees, tuleb kahtlustada suur-kirjurähni või oravat. Nende vastu aitab lennuava ümber pandav kummist kate. Võib ka lüüa augu ümber suurema peaga naelu.

3. LINDUDEGA SEOTUD PROBLEEMID KODUAEDADES

Eelmises peatükis on esitatud ülevaade, kuidas linde oma koduaeda meelitada. Kindlasti esineb ka neid juhuseid, kui tuleb aiast linde eemale tõrjuda. Ka neid näpunäiteid on internetis esitatud. Järgnevalt lühiülevaade, kuidas Linnuabi Grupp seda võib aidata. Ülevaade asub aadressil <http://www.linnuabi.ee>. (Linnuabi, 2015)

Lindudega seotud probleemide korral pakub kaasaegne teadus erinevaid tehnoloogilisi lahendusi. Pikaajalise tulemuse saavutamiseks ei ole ainuüksi vahendite valdamine või teadmised teatud meetodikast piisavad. Lindudega seotud probleemide korral mängib sageli otsustavat rolli inimese andekus.

Hoonetes elavad linnud võivad näiteks rikkuda toiduaineid, rebida puruks pakendeid jne. Lindude tõttu võib hakata objektile tööle signalisatsioon, mis toob endaga kaasa kulutused valede väljakutsete eest. Lindude väljaheidet rikuvad hoonete välisilmel, hävitada metalli ja viimistlusmaterjali. Samuti on väljaheidet soodsaks pinnaseks erinevate nakkuste levitamiseks. Linnud võivad ka oluliselt vähendada põllu- ja aiasaadusi. Näiteks võib kuldnokaparv mõne minutiga tühjaks süüa kirsipuu või maasikapeenra. Lindudega seotud probleemide lahendamiseks ei tohi kasutada mürke, kemikaale või tulirelvi. Kõiki selliseid probleeme saab lahendada keskkonnahoidlike meetoditega. Seda aitab eelnimetatud Linnuabi Grupp, teenus on tasuline.

On teisigi ettevõtteid, kes on valmis abistama, näiteks Rentokil. Juhiseid saab internetilehekülgedelt: <http://rentokil.ee/arikliendid/kahjuriprobleemid> (Linnutõrje, 2015). Nemad on selgituseks lisanud, et linnud levitavad haigustest näiteks ornitoosi ja salmonelloosi. Probleeme on muidugi mitmesuguseid. Linnud võivad põhjustada ka sekundaarset putukate levikut oma pesade kaudu, tekitada ohtu läheduses maanduvatele või õhkutõusvatele lennukitele, kahjustada autosid oma väljaheidetega. Laialipuistatud pesamaterjal ja mõnede linnuliikide valjud häälsused võivad häirida inimesi. Koduaias arvatavasti siiski nii palju lindude probleeme ei esine, või ei pöörata neile nii suurt tähelepanu. Asutuste ja ettevõtete territooriumid püütakse kindlasti puhtad hoida.

4. MATERJAL JA METOODIKA

Uurimistöö jaoks vajalike materjalide kogumine algas uurimistöö mõlemal autoril 2015. aasta varakevadel kui Eesti Ornitoloogiaühing kutsus osalema üleriigilistel aialinnuvaatlustel. Kohe alustati ka vaatluste sisestamisega ornitoloogiaühingu kodulehele. Mõlemad uurimistöö autorid otsustasid esialgu vaatlusi läbi viia vaid oma koduaias, kuid kuna edaspidi tekkis Torm Vatsfeldil võimalus linde jälgida veel kahes paigas, siis alustati ka nende vaatluste sisestamisega ornitoloogiaühingu kodulehele. Esialgu oli mõtte kirja panna ka taimede õitsemisealguse kuupäevad, kuid sellest loobuti hiljem. Seda mitmel põhjusel: esiteks, autorite taimede tundmine ei olnud nii põhjalik, et oleks kõiki taimi saanud kirja panna ja teiseks kuna Torm Vatsfeldi esimeses uurimispaigas (Kuressaare linn) oleks taimede õitsemise algust enam-vähem saanud kindlaks määrata, siis ülejäänud kahes aias ja oleks see jäänud nagunii ebatäpseks. Järgnevatel aastatel on seda arvatavasti võimalik läbi viia. Erilist tähelepanu ei pööratud sel aastal ka putukatele ja teistele loomaliikidele.

Kokku on vaatluse all 10 suvist aialinnupäevikut (joonis 1 ja lisa 1). Esimeses vaatluspaigas (Aialinnupäevik nr 1, T. Vatsfeldi kodukoht) Kuressaare linn, Lootsi tänav 11 (joonis 1, 2, 3), on arvatavasti kõik nähtud ja kuulnud linnuliigid üles märgitud. Kahes järgmises vaatluspaigas Lääne-Saare vallas Kärjal Jõe talu aias (Aialinnupäevik nr 2, T. Vatsfeldi vanaema Aili Nõmme kodu) (joonis 1, 4) aga võis arvatavasti olla veel teisigi linnuliike, sest neis paigus ei ole töö autor kogu aeg kohal olnud. Kuigi suve jooksul on selles paigas palju kordi käidud, võib siiski nii olla, et ülelendajaid ja lähinaabruses laulvaid linnuliike ei ole kõiki üles märgitud. Kuna aga ka uuritav territoorium ei ole eriti suur, siis väga arvukas see paik linnuliikide poolest arvatavasti ka ei ole. Kolmandat vaatlusala Kihelkonna vallas Liiva talu aeda (Aialinnupäevik nr 3, T. Vatsfeldi suvekodu) (joonis 1 ja 5) ei ole samuti saadud väga põhjalikult uurida, sest see on autori perekonna suvekodu alles 2015. aasta kevadest. Selles paigas ei ole veel väga kaua elatud, kuid seal sai suvel igal nädalal vähemalt kaks korda käidud. Kindlasti võib seal edaspidi näha ja kuulda palju liike, sest vaatluskoha territoorium on koguni 15 000 ruutmeetrit, võrreldes kahe esimesega tunduvalt suurem. Vaatlejateks olid aiapäeviku nr 1 ja 3 puhul Kuressaare linnas ja Kihelkonna vallas lisaks töö autorile veel ema

Annika ja isa Villu Vatsfeld, vennad Karro ja Siim Vatsfeld. Kärla valla aiapäeviku nr 2 täitmisel abistas vanaema Aili Nõmm.

Uurimistöö teise autori Martin Vesbergi kodu asub samuti Kuressaare linnas, aadressil Ida t 8 (joonis 1 ja 7). Vaatlusi aitasid teha ka Martini kaks nooremat venda: Uku Vesberg ja Kaur Vesberg.

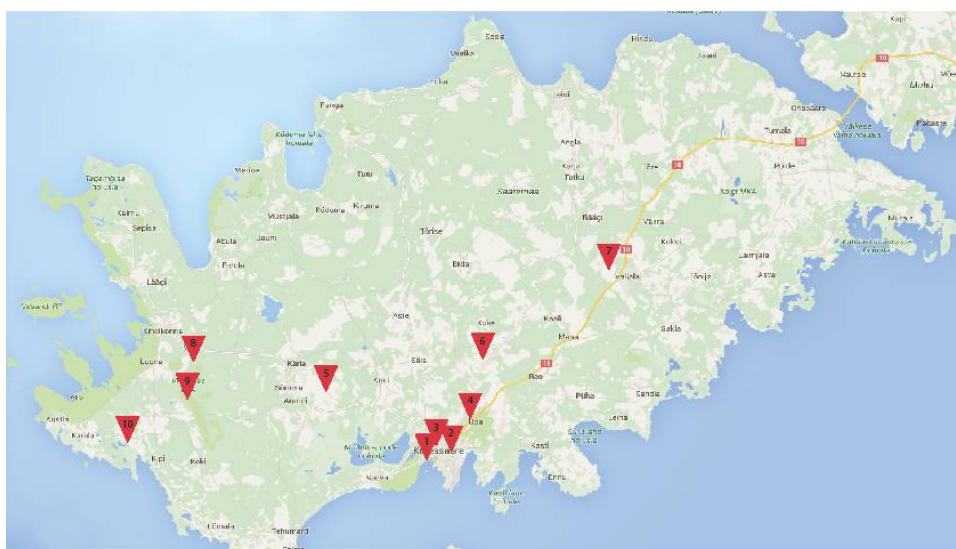
Mõlemad uurimistöö autorid osalesid 2015. aasta suvel Saaremaal kahes looduslaagris: Kipi-Koovi matkakeskuses (7. juuni-9. juuni) (Aialinnupäevik nr 5) ja Pilgusel (29. juuni-2. juuli) (Aialinnupäevik nr 6) (joonis 1). Mõlema laagri vältel tehti põhjalikud linnuliikide nimekirjad. Laagri linnuliikide nimekirja eest olidki vastutajateks käesoleva uurimistöö autorid. Kipi-Koovil sai loodusuurijate (kokku 20) ja juhendaja Mati Martinsoni kaasabil arvatavasti kõik sel ajal pesitsenud ja ülelennanud linnuliigid kirja panna. Pilguse mõisa aias oli lindude nimekirja koostajateks olid lisaks töö autoritele veel Kuressaare Gümnaasiumi õpilane Karl-Jakob Toplaan. Ka siin on kõik linnuliigid juhendaja poolt üle kontrollitud. Kuigi vaatlusi viidi läbi viimase kahe paiga kohta vaid mõne päeva jooksul, siis võib neid arvatavasti võrrelda teiste aialinnupäevikutega. Kuna nii Kipi-Koovi kui ka Pilguse puhul oli eesmärgiks kõik õues nähtud ja õue kuulnud linnulaulud ära määrata ja seda loodusvaatleja ja linnuhuvilise Mati Martinsoni juhendamisel, siis seetõttu on ka liikide arv võrreldes teiste paikadega tunduvalt suurem. Loomulikult on suure liikide arvu põhjuseks ka neis paikades lindude jaoks soodsad elu- ja pesitsemistingimused.

Lisaks autorite aialinnupäevikutele (Aialinnupäevikud 1, 2, 3 ja 4) ja Kipi-Koovi (Aialinnupäevik 5) ning Pilguse mõisa aialinnupäevikule (Aialinnupäevik 6) on järgnevalt esitatud veel kuue koduaia kohta lindude andmed. Need on töö juhendaja Inge Vahteri (Aialinnupäevik 7), Saaremaa Ühisgümnaasiumi raamatukogutöötaja Meeli Oolu (Aialinnupäevik 8), Saaremaa Ühisgümnaasiumi õpilaste Kristel Soe (7. klass) (Aialinnupäevik 9) ja Hanna Vinter (6. klass) (Aialinnupäevik 10) (joonis 1). Viimasel jäi kahjuks vaatlused poolikuks. Tema vaatlusandmed võeti siiski arvesse, sest ka üle-eestilises keskmises on tema andmed olnud kasutusel. Üks Saaremaa Ühisgümnaasiumi 9. klassi õpilane osales veel aialinnuvaatlustes, kuid tema ei soovinud oma andmeid esitada. Kõik need aialinnupäevikud on esitatud lisaks töö autorite enda koduaedadele eesmärgiga võrrelda

Saaremaa eri osades asuvate aedade linnuliikide arvu ja pesitsemist. Kõik uuritud aialinnupäevikute täitmise asukohad on kantud joonisele 1.

Tulemuste ja analüüsi osas on püütud võrrelda nii töö autorite endi vaatluspaikade kuue vaatluspäeviku andmeid kui ka ülejäänud nelja vaatluspaikade andmeid ja teha neist vastavad järeldused. Kõigi 10 vaatluspäeviku kohta on tehtud nähtud ja kuulnud linnuliikidest vastav koondtabel (lisa 1, tabel 2) ja tabeli põhjal on esitatud analüüs järgmises peatükis. Aialinnupäevikute 7-10 kohta on samuti lisas esitatud põhjalikum ülevaade (lisa 2), lühem kokkuvõte on neist esitatud tulemuste ja analüüsi osas. Peatüki lõpus on tehtud kokkuvõte ja järeldused.

Järgnev joonis näitab uuritud 10 aialinnupäeviku täitmise paiku Saaremaal 2015. aasta suvel.

Joonis 1. Vaatluse all olnud aialinnupäevikute asukohad Saaremaal.

Sellelt on näha, et vaatluspaiku oli mitmes erinevas Saaremaa osas, neist kolm Kuressaare linnas. Üle-eestilisse aialindude päevikusse Kipi-Koovi ja Pilguse mõisa andmeid ei registreeritud. Koondtabeli kokkuvõtte oa esitatud järgmises peatükis Tulemused ja arutelu.

Töösse on lisatud mõned levinumate aialindude fotod, autor Martin Vesberg.

5. SUVINE AIALINNUPROJEKT 2015 SAAREMAAL

5.1. Lühiülevaade Saaremaal läbiviidud vaatlustest

Eesti Ornitoloogiaühingu andmetel täideti 2015. aastal Saare maakonnas kokku 21 aialinnupäevikut, sealhulgas on ka käesoleva töö aialinnupäevikud 1-4 (uurimistöo autorite kodud ja suvekodud) ja 7-10 (Saaremaa Ühisgümnaasiumi teiste õpilaste ja õpetajate aialinnupäevikud) (Suvine..., 2015). Aialinnupäevikud 5 (Kipi-Koovi matkakeskus) ja 6 (Pilguse mõis) jäid kahjuks ornitoloogiaühingule edastamata. Saaremaa Ühisgümnaasiumist õpilaste ja töötajate poolt täideti teadaolevalt kokku 9 päevikut.

5.2. Suvine aialinnuprojekt Saaremaal tööde autorite kodus ja maakodudes

5.2.1. Aialinnupäevik nr 1: Kuressaare linn, Lootsi t 11 (T. Vatsfeld)

Aia asukoht ja suurus: Lootsi tänav 11, 1450 ruutmeetrit. (joonis 2 ja 3)

Aia iseloomustus: aed piirneb kivimüüriaga. Asukoht Kuressaare äärelinnas, GO spa juures.

**Joonis 2. Vaatluspaik Kuressaare linnas, Lootsi tänav 11; aialinnupäevik nr 1.
(T. Vatsfeldi foto)**

Lähedal on Põduste jõgi ja meri, mille juures on roostik. Veidi eemale jääb Kuressaare lossipark. Linnuhääli on nii roostikust kui ka pargist hästi kuulda, seda eriti varahommikul ja õhtuti. Aed on rangelt piiritletud ja hoolitsetud, nõ metsikumaid, lindudele pesitsemiseks sobilikke alasid on seega vähe. Aias kasvavad õunapuud, ploomipuud, kirsipuud, sirelid,

metsviinapuud, sõstrad ja vaarikad. Kiviaia seespoelses ääres kasvab sarapuudest hekk. Aed on üldiselt üsna lage.

Õunapuude otsas asuvad lindude jaoks pandud pesakastid (joonis 3).

Joonis 3. Vaatluspaik Kuressaare linnas, Lootsi tänav 11; aialinnupäevik nr 1.

(T. Vatsfeldi foto)

Pesakastid: on mitmeid isetehtud puust pesakaste. Pesakaste seni puhastatud ei ole.

Keemiliste vahendite kasutamine: ei ole kasutatud mingisuguseid umbrohutõrjevahendeid ega putukatõrjevahendeid. Peres pooldatakse keskkonnasõbralikku eluviisi.

Hulkuvate kasside-koerte olemasolu: perel endal on kass ja kaks koera. On märgatud, et kassid on linde püüdnud ja tapnud. Õue on toodud lähedalasuvast roostikust kurvitsalisi ja linnupoegi. Mõned linnud on kassi käest päästetud.

Pesitsevad linnud: linavästrikud ja suitsupääsukesed. Linavästrikul oli kolm poega ja suitsupääsukestel samuti kolm poega.

5.2.2. Aialinnupäevik nr 2: Kärla küla, Jõe 9 (T. Vatsfeld)

Aia asukoht ja suurus: Jõe tänav 9, 4000 ruutmeetrit (joonis 4).

Aia iseloomustus: maja asub keset küla, maja taga on Kärla jõgi ja üle jõe suured põllud.

Maja ees samuti väike põld. Suur osa territooriumist on põllumaa, aed on hoolitsetud, mõnevõrra metsikum ala on jõeäärne ala. Aias kasvavad õunapuud, hõbepaju, kased, must mänd, vahtrad, elupuud ja punased sõstrad. Hekki ei ole, aed on pigem lage.

Pesakastid: on olemas, kuid neid puhastatud ei ole.

Keemiliste vahendite kasutamine: ei ole kasutatud mingeid keemilisi vahendeid.

**Joonis 4. Vaatluspaik Lääne-Saare vallas Kärla külas, Jõe 9; aialinnupäevik nr 2.
(T. Vatsfeldi foto)**

Hulkuvate kasside-koerte olemasolu: üks kass, hea hiirtepüüdja, pole märgatud, et linde oleks püüdnud, suur-kirjurähni on siiski kimbutanud. Läheduses on palju hulkuvaid kasse ja koeri.

Pesitsevad linnud: koduvarblased

5.2.3. Aialinnupäevik nr 3: Kihelkonna vald, Liiva küla, Välja talu (T. Vatsfeld)

Aia asukoht ja suurus: Liiva küla, Välja talu, 15 000 ruutmeetrit (joonis 5).

**Joonis 5. Vaatluspaik Kihelkonna vallas Liiva külas Välja talus; aialinnupäevik nr 3.
(T. Vatsfeldi foto)**

Aia iseloomustus: lähim talu on kilomeetri kaugusel. Ümbruses on mets, kus asub palju raiesmikke. Jõgi asub umbes 100 meetri kaugusel majast. Umbes 50 korda 50 m on täiesti lage ala, muu osa on üsna tihe mets. Aias kasvavad metspirnipuud, kased, vahtrad, haavad, kuused männid. Olid ka metsõunapuud, mis nüüdseks on maha võetud. Pool aeda on lage, pool üsna tihe.

Pesakastid: vanad pesakastid pärinevad eelmistelt talukoha omanikelt. Juurde ei ole jõutud uusi panna. Edaspidi on siiski plaanis asendada vanad pesakastid uutega. Seda juhul kui praegustesse linnud pesitsema ei lähe. Pesakaste seni puhastatud ei ole.

Keemiliste vahendite kasutamine: ei ole kasutatud putukatõrjevahendeid ega umbrohutõrjevahendeid. Katsetatud on coca-colaga roosidelt lehetäisid hävitada.

Hulkuvate kasside-koerte olemasolu: üks hulkuv kass.

Pesitsevad linnud: hiireviu läheduses.

5.2.4. Kokkuvõte ja järeldused

Kahjuks ei ole kolmes Torm Vatsfeldi poolt uuritud aedades elavaid ja pesitsevaid linnuliike väga hästi võimalik võrrelda, sest tingimused uurimuste läbiviimiseks olid üsna erinevad. Esimese aia puhul on kõige põhjalikumad vaatlused. Kokkuvõte vaatluspäevikutest 1-3 on esitatud tabelis 1.

T a b e l l

Torm Vatsfeldi aialinnupäevikud 2015. a

Päevik	Kohatud linnuliikide arv	Haudepaaride arv	Sh kindlate pesitsemiste arv	Pesitsevate linnuliikide arv	Loomaliikide arv
1. Kuressaare linn, Lootsi 11, 1400 ruutmeetrit	28	2 (suitsupääsuke, linavästri)	2	2	1
2. Kärla, Jõe t 9, 100 ruutmeetrit	8	1 (koduvarblane)	1	1	0
3. Liiva küla,	6	0	0	0	0

Välja talu, 15 000 ruutmeetrit					
Keskmine	14	1	1	1	0,33

Tabelist on näha, et põhivaatluskohas Kuressaare linnas (esimene vaatluspäevik) Lootsi t 11 oli kohatud linnuliike kõige rohkem (28). Selles on püütud kirja panna kõik aias nähtud ja kuulnud linnuliigid, samuti ülelennul tuvastatud liigid ja aeda kostvad linnuhääled. Haudepaaride arv jäi siiski väheseks, vaid kaks, kindlalt pesitsesid vaid üks suitsupääsukeste paar (joonis 6) ja üks linavästrikupaar. Imetajatest märgati vaid nahkhiirt.

Joonis 6. Suitsupääsuke pesa räästa all. (M. Vesbergi foto)

Kuna uuritud aed asub veekogu läheduses, siis kohatud linnuliikide seas on suhteliselt palju veega seotud linnuliike (hallhaigur, kormoran, kümnokk-luik, lauk, laululuik, merikotkas, merisk, soo-roolind, sookurg, tait, hõbe- ja kalakajakas). Pigem aiaga seotud linde oli samuti (aed-põõsalind, kodutuvi, hallvares, koduvarblane, kuldnokk, linavästrik, metsvint, põldvarblane, rasvatihane, räästapääsuke, sinitihane, suitsupääsuke, urvalind). Ülelennul nähti ronka.

Teises vaatluspäevikus (Kärla Jõe tänav 9) on linde tunduvalt vähem (8). Arvatavasti jäi seal ikkagi osa linnuliike kirja panemata, sest igapäevast vaatlust järjekindlalt ei tehtud. Kuna aed

asub suhteliselt lähedal Kärla jõe ja kuna aias on ka puid, peaks linnuliikide arv olema suurem. Kuna aga aed on vaatamata väiksemale nn metsikumale alale suhteliselt lage, siis võib-olla lindudele see paik pesitemiseks ka väga sobilik ei ole. Arvatavasti peaks üles panema veel mõned pesakastid, et linde aeda meelitada. Liikidest nähti vaid hakki, hallvarest, koduvarblast, merikajakat, piiritajat, ronka, suitsupääsukest ja suur-kirjurähni. Pesitses vaid koduvarblane jõe ääres puu otsa pandud pesakastis. Loomaliike ei vaadeldud.

Kõige vähem oli liike kolmandas vaatluspäevikus (Liiva küla, Jõe talu), vaid 6. Seda saab selgitada sellega, et nimetatud ala on alles esimest aastat töö autori Torm Vatsfeldi pere suvekoduks ja käimisi selles paigas väga palju ei ole olnud. Kindlasti segasid lindude elu ka sealseid esmased majaümbruse korrastustööd. Edaspidine rahulikum elu inimeste poolt kindlasti soodustab ka lindude aeda tulemist. Kohati harakat, hiireviud, sookurge, suitsupääsukest, suur-kirjurähni ja väike-lehelindu. Loomaliike ei märgatud. Taimede ja putukate kohta jäid sissekanded väheseks. Pesitsejaid linde ei olnud. Kuna aga vaadeldav territoorium on suhteliselt suur, siis kindlasti on seal põhjalikuma vaatluse tulemusena võimalik rohkem linnu- ja ka muude loomaliikide arvu saada.

Kokkuvõttes keskmiselt kohati uuritud aedades 14 linnuliiki, haudepaare oli keskmiselt üks paar, pesitsevate linnuliikide arv samuti üks. Kuna peale lindude erilist tähelepanu muudele ornitoloogiaühingu poolt soovitatud vaatlusobjektidele ei pööratud, siis seetõttu ka siinkohal loomaliike, sh putukaid käsitleda ei ole võimalik. Võrreldes kõiki Eestis vaadeldud kodusaedade kohta esitatud aialinnupäevikuid 2015, siis vaadeldud kolme aia keskmine jääb tunduvalt väiksemaks üle-eestilisest keskmisest (32 linnuliiki). Samuti jäädi alla ka pesitsevate lindude osas (üle-eestilises vaatluspäevikutes keskmiselt 4,3 liiki linde) ja keskmises pesitsevates linnupaaride osas.

5.3. Aialinnupäevik nr 4: Kuressaare linn, Ida t 8 (M. Vesberg)

Aia asukoht, suurus: Kuressaare linn, Ida t 8. Aia suurus 1572 ruutmeetrit.

Aia iseloomustus: aed asub Kuressaares aedlinna piirkonnas. Aias on pisike tiik, naaberaias ka suurem tiik. Ümberringi on palju puid ja põõsaid (sarapuud, kadakad, hõbekuusk, aroonia-, vaarika- ja sõstrapõõsad, murelid, ploomipuud, pirnipuud, kased jne.). Aia üldmulje on pigem

siiski lage, puud asuvad peamiselt aia ääres. Üks väiksem osa aiast on mõnevõrra metsikum, mis võiks lindudele sobida. Otseselt lindude jaoks ei ole veenõusid pandud. Kuid näiteks koera joogikausist oli võimalik alati lindudel vajadusel ka juua. 2015. aasta suvi oli suhteliselt vihmane ja jahe, seega väga palju joomisnõu vajalikkust ei olnud. Pealegi aias asuv tiik oli lindude jaoks arvatavasti väga sobiv.

**Joonis 7. Vaatluspaik Kuressaare linnas, Kuressaare Ida t 8; aialinnupäevik nr 4.
(M. Vesbergi foto)**

Pesakastide olemasolu: pesakaste on üles pandud vaid üks. See oli asustatud rasvatihaste poolt. Üks kuldnokapaar oli endale ise pesakoha leidnud: nad tegid oma pesa aiamaja põõningule, toksisides väikese ava suuremaks. Edaspidi on eesmärgiks veel üles panna üks tihastele mõeldud kast, üks kast veel muusträstale ja ühe lahtine pesakast linavästrikuale. Pesakaste on puhastatud.

Keemiliste vahendite kasutamine: ei ole kasutatud, pritsitud mingite kemikaalidega ei ole.

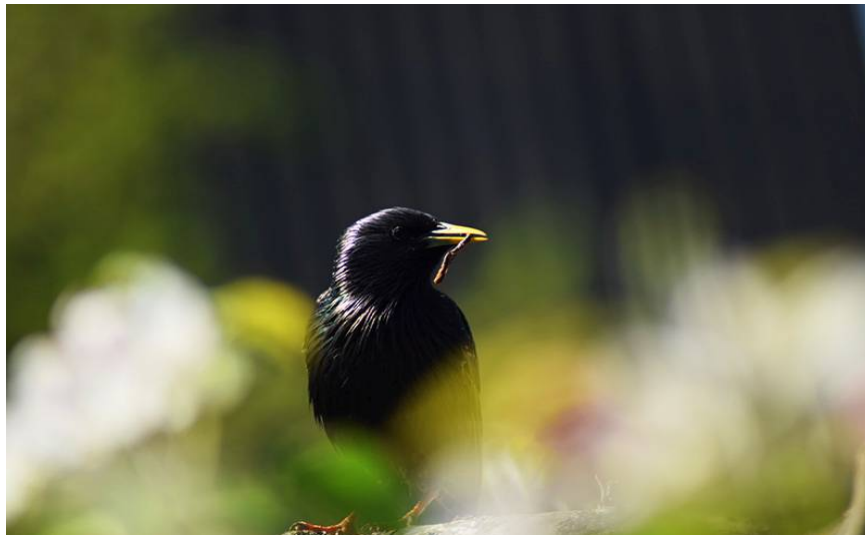
Hulkuvate kasside olemasolu: aias liigub ringi pere oma kass. Suvel on kass kahjuks maha murdnud rasvatihase ja kuldnoka poja. Viimane oli arvatavasti pesast maha kukkunud. Lindude kaitseks pandi kassile kelluke kaela. Kahjuks see ei andnud tulemusi, sest kass nõ „läks hulluks“ ja kelluke võeti ära. Kuna kass on seni olnud õuekass, siis on teda olnud raske pidevalt toas hoida. Edaspidi peab sellele kindlasti mõtlema. Loosung „Kassid tuppa“ lindude pesitsemisperioodil oleks kindlasti vajalik. Teatavasti mõnes riigis on seda soovitatud ja ka kasutatud. Aialinnupäevikut täites sai kogu perega rohkem linde ja nende käitumist uuritud ja seetõttu ka kassi tegevusele tähelepanu pööratud. Viimasel ajal on ta lindudega rohkem sõbraks saanud.

Pesitsevad linnud: Rasvatihane (joonis 8). Kuldnokkal oli esimeses pesas kolm poega, teise kohta täpselt ei tea.

Joonis 7. Rasvatihane. (M. Vesbergi foto)

Aias pesitsev kuldnokk (joonis 8), oli pesa teinud aiamaja pööningule.

Joonis 8. Kuldnokk. (M. Vesbergi foto)

Kokku märgati selles aialinnupäevikus 33 linnuliiki, pesitses kolm paari linde. Pesitsejateks olid kuldnokk (2 paari) ja rasvatihase üks paar. Arvatavasti oli pesitsejaks ka sinikaelpart. Pesitsejate koguarvult jäädi ka selles aialinnupäevikus üle-eestilisele keskmisele tunduvalt

alla. Liikide koguarv ei ole väga väike, üle-eestilise keskmisega üsna sarnane (üle-eestiline keskmine 32 liiki). Töö autori arvates on kõikvõimalikud liigid selles aialinnupäevikus kirja pandud. Suvel on aias ühe päeva jooksul kokku loetud ca 15 linnuliiki. Vaadeldav puude-põõsasterikas pisikese tiigiga aed on kindlasti sobiv aialindude jaoks. Aedlinna piirkonnas võiks kindlasti olla rohkemgi pesitsevaid linnuliike, arvatavasti on seni olnud takistuseks väheste pesakastide olemasolu. Kuigi aed ei ole väga suur, on selles mitmeid lindude elamiseks ja pesitsemiseks sobivaid piirkondi. Loomi aias ei märgatud.

5.4. Aialinnupäevikud nr 5 ja 6: Kipi-Koovi matkakeskus ja Pilguse mõis (T. Vatsfeld, M. Vesberg)

Kipi-Koovi matkakeskus. Ajavahemikus 7.-9. juuni nähti ja kuuldi nimetatud piirkonnas kokku 34 liiki, pesitses 4 liiki. Pesitsesid koduvarblane, hallrastas ning suitsu- ja räästapääsukesed. Pääsukeste pesi oli väga palju ehitamisel oleva maja sees, täpset arvu ei olnud võimalik leida, sest majja sisse minek oli matkakeskuse valdaja poolt keelatud (ohutuse põhimõttel). Kuna tegemist on üsna suure aiaga (300*200m), siis pesitsejaid oleks pikemaajalise vaatluse tulemusena kindlasti rohkem märgatud. Veelinde nähti peamiselt ülelennul, sest matkakeskus asub suhteliselt mere lähedal.

Pilguse mõisa aialinnupäevik. Kokku registreeriti selles piirkonnas nelja päeva jooksul (29. juuni-2.juuli) 55 liiki linde, kindlat pesitsemist täheldati vaid kaks. Pesitsesid suitsupääsukesed (palju pesi katuseräästa all) ja aed-põõsalind. Kindlasti oleks pesitsejate arv olnud pikemaajalise vaatluse tulemusena olnud suurem, suurem eesmärk oli sealviibitud nelja päeva jooksul kõik linnuliigid kirja panna. Kuna tegemist on väga suure territooriumiga (500*600m), siis arvatavasti on ka pesitsejate arv suhteliselt suur. Merelinde on seetõttu palju, kuna suhteliselt lähedal esineb meri ja mitmed väiksemad veekogud.

5.5. Kokkuvõtte ja järeldused

Töö autorite koduaedade linnuliikide ülesmärkimise kohta võib öelda, et mida rohkem ollakse ise vaatlusperioodil kodus ja mida põhjalikumalt igal päeval linde jälgitakse, seda rohkem linnuliike saab üles märgitud. Linnuliikide arv sõltub sageli ka vaatlejate arvust. Kipi-Koovi matkakeskuse (34 liiki) ja Pidula mõisaia (55 liiki) linnuliikide arv näitab ka seda, et kui

maapiirkondades teha põhjalikke vaatlusi ja kui on eesmärgiks kõik linnuliigid üles märkida, siis võib liikide arv osutada suhteliselt suureks. Maapiirkonnad on siiski liigirohkemad võrreldes linnaaedadega. Kahjuks seekord jäi T. Vatsfeldi vaatluspäevikud 2 ja 3 poolikuks.

5.6. Mõned näited teistest Saaremaa aialinnupäevikutest

Aialinnupäevik nr 7: Pihtla vald, Reeküla küla, Peetri talu aialinnupäevik (I. Vahter).

Kokkuvõtte vaatlustest: kokku täheldati uuritava alal 26 linnuliiki. Kõiki pesitsejaid oli raske kindlaks teha, sest näiteks katusealustes paikades pesitses vähemalt kümnekond varblasepaari (kodu- ja põldvarblased). Suitsupääsukeste asustatud pesi oli kokku 4. Kahjuks jäid mitmed pesad sel aastal tühjaks, varasematel aastatel loomapidamise aegu pesitses mõnel aastal 8-10 paari suitsupääsukesti. Mõned pesad jäeti suve hakul maha, põhjust ei tea. Kahe pesa puhul oli näha, et pesade all oli juulikuus surnud poegi. Kas põhjus oli külmas suves ja putukate puudumises, ei tea. Ühes pesas oli neli poega, kahes kolm poega, kahes vaid üks poeg. Lennuvõimestus arvatavasti vaid 4 poega. Puukuuris mitmes paigas pesitsenud linavästriku pesad, puuotsas asunud metsvindi pesa ja vana vahtrapuu koore vahel asunud hallrästa pesa langes hulkuvate kasside roaks. Pärast kuldnokka asustas kõiki kolme pesakasti piiritajad. Kuldnoka poegade arvu ei suudetud kindlaks teha. Igaühes oli neid vähemalt kaks. Oli ka huvitavaid pesitsemiskohti. Näiteks üks metsvint tegi pesa puudekuuri seinale ronilille ja kuuri seina vahele. Poegade arvu ei tea. Pesa läheduses oli vähemalt kolme muna koored, vanemad toitsid poegi usinasti. Arvatavasti jäi siiski osa linnuliike kirja panemata seetõttu, et iga päev kodus ei oldud. Loomaliike nähti 8: arusisalik, harilik kärnkonn, karihiir, koduhiir, nastik, rästik, rabakonn ja rebane.

Aialinnupäevik nr 8: Lääne-Saare vald, Kaarma küla, Vahtra talu aialinnupäevik (M.

Ool, Saaremaa Ühisgümnaasium, raamatukoguhoidja). Nähti ja kuuldi kokku 22 linnuliiki (samuti tunduvat vähem võrreldes üle-eestilise keskmisega) ja 5 liiki muid loomi. Kokku pesitses antud alal 4 paari linde: linavästrik, muustrastas, pasknäär ja rasvatihane, igaühel üks paar. Osa liike tuvastati laulu järgi, osa nähti ülelennul. Selle aialinnuvaatluse puhul pandi kirja vaid aias nähtud ja kuuldud linnuliigid ja metsast kostvaid liike spetsiaalselt määratud ei ole. Kuna aed peaks olema väga sobib erinevate linnuliikide pesitsemiseks (pesakastide ja jooginõu olemasolu, metsa ja veekogu lähedus), siis linnuliikide arvu suurendamise huvides saaks edaspidi arvatavasti linnuliikide arvu suurendada. Praegu jäi osa liike määramata ka

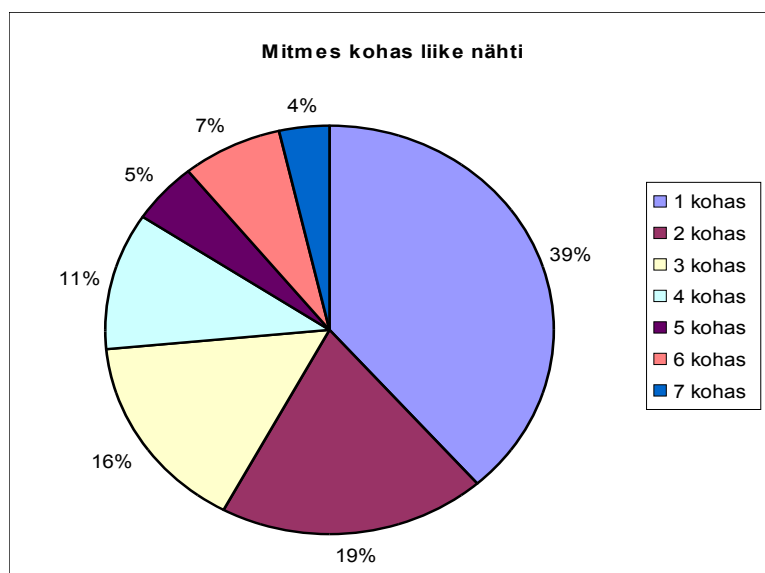
mõnede linnuliikide tundmatus vaatleja poolt. Loomadest märgati antud alal: harilik kärnkonn, metskits, orav, rebane ja rästick.

Aialinnupäevik nr 9: Kuressaare linn (K. Soe aialinnupäevik). Antud aialinnupäevikus esines 16 linnuliiki. Pesitsemise kohta andmed puuduvad. Kohati ka 4 loomaliiki (harilik kärnkonn, koduhiir, nastik, rebane).

Aialinnupäevik nr. 10: Kuressaare linn (H. Vinteri aialinnupäevik). Kokku nähti ja kuuldi selle aialinnupäeviku andmetel vaid 7 erinevat linnuliiki: kodutuvi, kaelus-turteltuvi, hõbekajakas, hallvares, kaelushakk, koduvarblane ja põldvarblane. Kuna vaadeldav aed asub kortermaja ümbruses, siis arvatavasti seetõttu kohati vähe liike. Vaatluspäeviku täitmine jäi pooleli, sest koolivaheajal ei olnud vaatleja enamasti kodus. Pesitsejaid ei märganud. Loomadest siil.

5.7. Kokkuvõte ja järeldused kõigi 10 aialinnupäeviku kohta

Kokku nähti ja kuuldi kümne aialinnupäeviku andmetel 83 erinevat linnuliiki. Miks nii palju liike vaid ühes kohas nähti, sellel võib olla mitu põhjust: kas vaatleja ei ole ei tunne kõiki linnuliike või ei olnud aega ja tahtmist kõiki liike kirja panna. Ei ole ka välistatud, et mõnes kohas ongi liike vähe (joonis 9).

Joonis 9. Linnuliikide kohtamine aialinnupäevikute põhjal.

Ei olnud ühtegi liiki, keda oleks nähtud kõigis kümnes ega ka mitte kõigis üheksas või kaheksas aias. Seitsmes kohas nähtud liike oli vaid kolm: hallvares, linavästriku ja harakas. Kuues aias nähti juba rohkem liike: sookurg, suitsupääsuke, metsvint, kuldnokk, koduvarblane ja kalakajakas. Viies kohas nähti järgnevaid liike: muusträstas, sinikael-part, hõbekajakas, rasvatihane. Neljas kohas nähti hakki, suur-kirjurähni, kägu, sinitihast, meriskit, kormorani, kodutuvi, kaelustuvi ja hakki. Vaid kolmes kohas kohati kanepilindu, pasknääri, merikajakat, väike-lehelindu, hiireviud, põldlõokest, kiivitajat, ronka, merikotkast, laulurästast, kümnokk-luuke, hallhane, hallhaigrut. Kahes kohas nähti talvikest, urvalindu, ohakalindu, salu-, mustpea- ja pruunselg-põõsalindu, kivitäksi, must-kärbsenäppi, piiritajat, punarindu, metslehelindu, hallrästast, soo-roolindu, lauki ja aed-põõsalindu. Vaid ühes kohas nähti koguni 32 liiki.

Pesitsejatena (12) märgiti suitsu- ja räästapääsukesi, linavästriku, põld- ja koduvarblast (joonis 10), kuldnokka, rasvatihast, hall- ja muusträstast, aed-põõsalindu, pasknääri ja piiritajat.

Joonis 9. Koduvarblane. (M. Vesbergi foto)

Miks nii vähe pesitsejaid märgatakse, on ka teatud määral arusaadav, sest sageli on pesa kusagil sellises paigas, mida ei märgatagi. Võib ka nii olla, et teatakse pesa olemasolu, aga ei taheta lindu pesitsemise ajal segada ja seetõttu ei suudeta linnuliiki kindalaks määrata. Näiteks

järgmist pesitsejat oli üsna raske esialgu kindlaks teha, pesa asus maapinnast vaid umbes ühe meetri kõrgusel, tihedas metsõunapuu võras (joonis 10). Pilt on tehtud Pilguse mõisa aias.

Joonis 10. Hall-kärbsenäpi pesa. (M. Vesbergi foto)

Töö autorid uurisid 2015. aastal Saaremaal kokku kuute aeda, millest nelja andmed edastati ka Eesti Ornitoloogiaühingule. Keskmiselt kohati uuritud aedades 27,3 linnuliiki, mis jääb alla üle-eestilisest keskmisest (32 liiki). Kõigi kümne koduaia aialinnupäevikute kokkuvõttes jäadi veelgi rohkem üle-eestilisele keskmisele alla, sest keskmine linnuliikide märkamiste arv oli 23,5 liiki. Pesitsevate linnuliikide arvuks saadi kümne aialinnupäeviku andmete kohaselt kokku 12 liiki, keskmine 1,2 liiki aia kohta, mis on tunduvalt vähem üle-eestilisest keskmisest. Osad linnupaarid jäid arvatavasti märkamata. Loomapidamise olemasolul on eriti suitsupääsukeste arvukus suurem, pesitsemiste arv sõltub suurel määral pesakastide olemasolust.

Kui seada eesmärgiks kõigi linnuliikide ülesmärkimine, siis saadakse ka enamasti pikem linnuliikide nimekiri. Selleks, et kõiki aias elavaid ja ülelennul olevaid linde määrata, peaks läbi viima igapäevaseid vaatlusi, st peaks selles kohas ise elama. Suvilate kohta jäävad andmed kesiseks. Osad linnuliigid võisid mitmel juhul jääda märkimata ka seetõttu, et vaatlejad kas ei osanud kõiki linde määrata või ei saanud piisavalt aias viibida. Pesitsusperioodil peaksid kõik kodu- ja hulkuvad kassid olema ruumides kinni. Edaspidi peaks tegema tulemustest omi järeldusi ja mõtlema, mida saaks teha rohkemate linnuliikide aeda meelitamiseks.

KOKKUVÕTE

Vaatamata sellele, et aialindudega puutume kokku peaaegu iga päev, on nende kohta siiski vähe andmeid kogutud. Selleks, et neist lindudest rohkem teada saada, alustas Eesti Ornitoloogiaühing 2014. aastal uue projektiga – „Suvised aialinnupäevikuga“. See projekt kogus kohe esimesel aastal palju vaatlejaid, 2015. aastal oli samas projektis osalejaid veelgi rohkem. Vaatlejate arvu suurenemist arvestades muutub suvine aialinnuprojekt populaarsemaks. „Suvised aialinnupäeviku“ abil loodetakse saada paljude aialindude levikust ja pesitsemisedukusest ning selle muutustest rohkem teavet. Selliste andmete saamisel ning vajadusel on võimalik neile muutustele ka reageerida.

2014. aasta aialinnupäeviku andmetel märgati või kuuldi aias ja selle lähistel keskmiselt 30,9 linnuliiki, 2015. aastal mõnevõrra rohkem, st keskmiselt 32 linnuliiki. Keskmiselt pesitses aedades 2014. aastal 4,7 linnuliiki, 2015. aastal pisut vähem, s.o 4,3 liiki. Üle-eestilises aialinnuvaatluses nähti ja kuuldi 2015. aastal keskmiselt 32 linnuliiki, pesitses keskmiselt 4,3 liiki. Saaremaal märgiti aia kohta 29,8 liiki linde, pesitsevaid liike oli 3,4, pesitsemisjuhte 1,9. Loomaliike kohati 3,7. Kõige rohkem esineb koduaedades linavästriku (2014. aastal kõige rohkem) ja rasvatihast (2015. aastal kõige rohkem), palju on ka metsvinti, kuldnokka ja varest.

2015. aasta sääsevaene aasta võis mõjutada eelkõige putuktoiduliste lindude pesitsemisedukust. Selleks, et linde oma koduümbrusesse meelitada, on üsna palju võimalusi; samuti on võimalusi, kuidas aialindude vaenlaste vastu võidelda. Peale kasu toomise võivad mitmed linnuliigid ka kahju tekitada. Kaasaegne teadus pakub sel juhul lindude eemalepeletamiseks mitmeid erinevaid tehnoloogilisi lahendusi.

Käesoleva uurimistöö autoreid huvitas, kui palju aialinde võimalik näha ja kuulda oma koduaedades. Töö ühe autori aialinnuvaatluste paikadeks olid Kuressaare linn, Lääne-Saare valla Jõe talu ja Kihelkonna valla Liiva talu. Uurimistöö teise autori aialinnupäeviku täitmise kohaks oli samuti Kuressaare linn. Koos tehti vaatlusi veel 2015. aasta juunis ja juuli alguses Saaremaal Kipi-Koovi matkakeskuses ja Pidula mõisaaias, kus viibiti looduslaagrites. Viimastes paikades oli käesoleva uurimistöö tegijate ülesandeks laagri vältel nähtud ja

kuuldud linnuliikide nimekirja tegemine. Laagri nimekirju Eesti Ornitoloogiaühingule ei esitatud. Lisaks oli võimalik kasutada ja analüüsida kahe Saaremaa Ühisgümnaasiumi töötaja poolt täidetud aialinnupäevikut ja kahe sama kooli õpilase aialinnupäevikuid.

Torm Vatsfeldi põhivaatluskohaks jäi Kuressaare linnas Lootsi tänav 11 asuv koduaed, sest selles sai vaatlusi läbi viia igapäevaselt. Arvatavasti seetõttu oligi seal vaadeldavate liikide arv kolmest vaatluskohast kõige rohkem – 28. Haudepaaride arv jäi siiski väheseks, vaid kaks, kindlalt pesitsesid vaid üks suitsupääsukeste paar ja üks linavästrikupaar. Ka loomaliikide arv oli väga väike, nähti vaid üks liik (nahkhiir). Kuna uuritud aed asub veekogu läheduses, siis kohatud linnuliikide seas on suhteliselt palju veega seotud linnuliike. Teises vaatluspäevikus (Kärļa Jõe tänav 9) on linde tunduvalt vähem (8). Arvatavasti jäi seal ikkagi osa linnuliike kirja panemata. Kõige vähem oli liike kolmandas vaatluspäevikus (Liiva küla, Jõe talu), vaid 6. Seda saab selgitada sellega, et nimetatud ala on alles esimest aastat töö autori suvekoduks ja käimisi selles paigas väga palju ei ole olnud. Kokkuvõttes keskmiselt kohati kolmes uuritud aias 14 linnuliiki, haudepaare oli keskmiselt üks paar, pesitsevate linnuliikide arv samuti üks. Peale lindude erilist tähelepanu muudele Eesti Ornitoloogiaühingu poolt soovitatud vaatlusobjektidele sel aastal ei pööratud. Võrreldes kõiki Eestis vaadeldud koduaedade kohta esitatud aialinnupäevikuid 2015, siis vaadeldud kolme aia keskmine jääb tunduvalt väiksemaks üle-eestilisest keskmisest (32 linnuliiki). Samuti jäädi alla ka pesitsevate lindude osas (üle-eestilises vaatluspäevikutes keskmiselt 4,3 liiki linde).

Töö teise autori Martin Vesbergi aialinnupäevikus registreeriti kokku 33 linnuliiki. Aed, kus aialinnuvaatlusi läbi viidi asus samuti Kuressaare linnas, Ida t 8. Pesitses kolm paari linde: kuldnokk (2 paari) ja rasvatihase üks paar. Pesitsejate koguarvult jäädi ka selles aialinnupäevikus üle-eestilisele keskmisele tunduvalt alla. Suvel on aias ühe päeva jooksul kokku loetud ca 15 linnuliiki. Vaadeldav puude-põõsasterikas pisikese tiigiga aed on kindlasti sobiv aialindude jaoks. Aedlinna piirkonnas võiks kindlasti olla rohkemgi pesitsevaid linnuliike, arvatavasti on seni olnud takistuseks väheste pesakastide olemasolu. Kuigi aed ei ole väga suur, on selles mitmeid lindude elamiseks ja pesitsemiseks sobivaid piirkondi. Loomi aias ei märgatud. Töö autorite koduaedade linnuliikide ülesmärkimise kohta võib öelda, et mida rohkem ollakse ise vaatlusperioodil kodus ja mida põhjalikumalt igal päeval linde jälgitakse, seda rohkem linnuliike saab üles märgitud.

Tunduvalt suurem linnuliikide arv saadi ühistel linnuvaatluspäevadel 2015. aasta suvel looduslaagrites viibides. Kipi-Koovi matkakeskuses registreeriti kokku 34 liiki ja Pidula mõisaia (55 liiki) linnuliikide arv näitab ka seda, et kui maapiirkondades teha põhjalikke vaatlusi ja kui on eesmärgiks kõik linnuliigid üles märkida, siis võib liikide arv osutada suhteliselt suureks. Maapiirkonnad on liigirohkemad võrreldes linnaaedadega. Kahjuks seekord jäi T. Vatsfeldi vaatluspäevikud 2 ja 3 poolikuks. Töö autorid uurisid 2015. aastal kokku kuute aeda, nelja andmed edastati ka Eesti Ornitoloogiaühingule. Keskmiselt kohati uuritud aedades 27,3 linnuliiki, mis jääb alla üle-eestilisest keskmisest (32 liiki).

Kasutada sai veel nelja Saaremaal peetud aialinnupäevikut. Pihtla vallas Reekülas tehtud vaatluste kohaselt nähti-kuuldi 26 liiki linde. Pesitsevate linnuliikide ja paaride kohta väga selget kokkuvõtet teha ei saanud, sest mitmed linnud hukkusid kasside rüüste tagajärjel. Osa pääsukesepoegadest olid surnuna kukkunud pesade alla. Kas see oli tingitud toidunappusest, ei selgunud. Lääne-Saare vallas Kaarma külas läbiviidud vaatluste kohaselt märgiti aialinnuvaatluste päevikusse 22 linnuliiki ja pesitsemas nähti 4 linnuliiki, igatühest üks paar. Kahes Kuressaares vaadeldud aedades nähti ja kuuldi veel 16 ja 7 liiki linde. Viimased neli aialinnupäevikut täideti Saaremaa Ühisgümnaasiumi töötajate ja õpilaste poolt.

Kokku 10 aialinnupäeviku andmeid kasutades saadi keskmiseks vaadeldud linnuliikide arvuks 23,5 liiki, mis on tunduvalt väiksem üle-eestiliselt keskmisest (32) ja väiksem ka Saaremaa aialinnupäevikute keskmisest (29,8). Keskmist pesitsevate linnuliikide arvu ei õnnestunud täpselt leida, aga vähemalt 12 liiki märgati, s.o 1,2 liiki aia kohta. Osad linnuliigid võisid jääda märkimata kas seetõttu, et vaatlejad ei osanud kõiki linde määrata või ei olnud vaatleja kogu vaatlusperioodi vältel kodus ja ei saanud jälgida..

Kokkuvõttes töö eesmärgid täideti. Selgus, et mida rohkem antud piirkonnas kohal olla, seda suurem on tõenäoliselt nähtud-kuuldud linnuliikide arv. Linnuliikide arv sõltub vaatleja lindude teadmisest ja sellest, kui palju lindude heaolule on tähelepanu pööratud.

Töö autorid jätkavad kindlasti ka edaspidi Aialinnupäevik täitmist, seekord nimetuse all Aialinnupäevik 2016. Nii on võimalik samade territooriumide kohta teha enda jaoks vajalikke tähelepanekuid.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aitsam, V. 2015a. Sääsenappus mõjutab linnusuve. *Maaleht*, 13. august, 9.
- Aitsam, V. 2015b. Jahe suvi mõjutas linnuelu. *Maaleht*, 22. oktoober, 44.
- Kinks, R. (koostaja). 2011. *Suvised aialinnud ja nende abistamine*. Eesti ornitoloogiaühingu väljaanne.
- Uustal, M. 2015a. *Koos kalendrikevade algusega avaneb aialinnupäevik*. <http://looduskalender.ee/node/22808>. 14.10.2015.
- Linnuabi aitab lahendada lindudega seotud probleeme*. <http://www.linnuabi.ee>. 20.10.2015.
- Linnutõrje*. <http://rentokil.ee/arikliendid/kahjuriprobleemid>. 20.10.2015.
- Uustal, M. 2015.b *Suvine aialinnupäevik: kokkuvõte*. http://www.eoy.ee/aed/content/materjalid/aialinnupaevik_2014.pdf. 20.09. 2015.
- Suvine aialinnupäevik*. <http://www.eoy.ee/aed/>. 14.10.2015.
- Uustal, M. 2016. *Suvine aialinnupäevik 2015: kokkuvõte*. e-kiri aialinnupäevikust osavõtjale. 14.01.2016.

Intervjuud

- Meeli Ool. Saaremaa Ühisgümnaasiumi raamatukoguhoidja. Üleskirjutus. 30.11.2015.
- Kristel Soe. Saaremaa Ühisgümnaasium, 7. klass. Üleskirjutus. 20.01.2016.
- Inge Vahter. Saaremaa Ühisgümnaasiumi õpetaja. Üleskirjutus. 2.11.2015.
- Hanna Vinter. Saaremaa Ühisgümnaasium, 6. klass. Üleskirjutus. 29.01.2016.

Lisa 1
Table 2

Koondtabel Aialinnupäevik 2015 kohatud linnuliikide kohta

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	Mitmes kohas liike märgati
Kühmnokk-luik	+				+	+					3
Laululuik	+										1
Hallhani	+				+	+					3
Sinikael-part	+			+	+	+			+		5
Hahk						+					1
Kormoran	+			+	+	+					4
Hallhaigur	+				+	+					3
Valge-toonekurg										+	1
Merikotkas	+				+	+					3
Roo-loorkull						+					1
Raudkull						+					1
Hiireviu			+			+		+			3
Tuuletallaja						+					1
Tait	+										1
Lauk	+					+					2
Sookurg	+		+		+	+		+	+		6
Merisk	+			+	+	+					4
Kiivitaja					+	+	+				3
Tundrarüdi						+					1
Höbekajakas	+			+	+	+				+	5
Kalakajakas	+			+	+	+	+		+		6
Merikajakas		+			+	+					3
Kodutuvi	+			+		+				+	4
Kaelustuvi					+	+		+	+		4
Kaelus-turteltuvi										+	1
Kägu						+	+	+	+		4
Piiritaja		+				+					2
Väänkael						+					1
Musträhn								+			1
Suur-Kirjurähn		+	+		+	+					4
Põldlõoke					+	+	+				3
Suitsupääsuke	+	+	+		+	+			+		6
Räästapääsuke	+				+	+			+		4
Metskiur				+							1
Sookiur						+					1
Linavästrik	+			+	+	+	+	+	+		7
Punarind							+	+			2
Ööbik						+			+		2
Aed-lepalind				+							1
Kadakatäks						+					1
Kivitäks				+		+					2
Musträstas				+	+	+	+	+			5
Hallrästas					+		+				2
Laulurästas					+	+	+				3

Käosulane					+					1
Kõrkja-roolind					+					1
Aed-põõsalind	+				+					2
Soo-roolind	+				+					2
Tiigi-roolind					+					1
Rästas-roolind					+					1
Pruunselg-põõsalind					+	+				2
Mustpea-põõsalind					+	+				2
Mets-lehelind				+				+		2
Väike-lehelind			+		+	+				3
Salu-lehelind					+	+				2
Hall-kärbsenäpp						+				1
Must-kärbsenäpp					+			+		2
Sabatihane								+		1
Sinitihane	+				+	+		+		4
Rasvatihane	+				+	+		+	+	5
Salutihane								+		1
Põhjatihane						+				1
Punaselg-õgija						+				1
Pasknäär					+	+		+		3
Harakas			+	+	+	+	+	+	+	7
Hakk		+			+	+			+	4
Künnivares					+					1
Hallvares	+	+			+	+	+		+	7
Ronk	+	+				+				3
Kuldnohk	+				+	+	+	+	+	6
Koduvarblane	+	+			+	+	+		+	6
Põldvarblane	+					+		+	+	4
Metsvint	+				+	+	+	+	+	6
Rohevint						+				1
Ohakalind					+	+				2
Siisike						+				1
Kanepilind					+	+	+			3
Urvalind					+	+				2
Karmiinleevike						+				1
Leevike								+		1
Suurnokk-vint						+				1
Talvike					+	+				2
Rootsiitsitaja						+				1

1. Kuressaare, Lootsi 11. Torm Vatsfeld
2. Kärkla, Jõe 9. Torm Vatsfeld
3. Liiva küla, Välja talu. Torm Vatsfeld
4. Kuressaare, Ida 8
5. Kipi-Koovi matkakeskus, Torm Vatsfeld, Martin Vesberg
6. Pilguse, Pilguse mõis. Torm Vatsfeld, Martin Vesberg, (Karl-Jakob Toplaan)
7. Reeküla, Peetri talu. Inge Vahter
8. Kaarma küla, Vahtra talu. Meeli Ool
9. Laadjala küla. Kristel Soe. 10. Kuressaare, Vallimaa 21. Hanna Vinter

Mõned näited teistest aialinnupäevikutest**Inge Vahteri aialinnupäevik**

Aia asukoht, suurus: Pihtla vald, Peetri talu. Aed asub väikeses, rohkem kui 300 aastases sumbkülas Saaremaa keskosas. Külas on rohkesti vanu puid, domineerivad h. vaher, ka h. haab jt. puuliigid. Rimmelgad on viimastel aastatel enamuse maha võetud (hakkide arvukuse vähendamiseks, ka liiklusohutuse jaoks). Majad on suhteliselt lähestikku, asustatud majade vahel on mõned mahajäetud talukohad, mida ei hooldata. Linnude jaoks on need väga sobilikud elu- ja pesitsuspaigad. Uuritava aia pindala oli umbes 1000 ruutmeetrit. Talu lähedal mõnesaja meetri kaugusel on suur kuivenduskraav, suviti tühi, kevadel vesi sees. Lähemal asub naabrite tiik, kust linnud käivad joomas ja end pesemas.

Aia iseloomustus: Talu asub küla äärealal, enamuse külgedest piirneb teiste majapidamistega, ühel pool on suured mitmehektarilised põllud. Aias õunapuud, pirnipuud, marjapõõsad, aiamaa, piirdeks mitmel pool kiviaiad. Üks aia külge piirneb väiksema mahajäetud aiaga, kus on mitmeid hooldamata vanu õunapuud, see aed on kohati väga tihe. Kuna mesilastele on pandud jooginõu, milles on joomise hõlpustamiseks pandud kõrsi ja sammalt, siis mitmed linnud käivad seal joomas. Iga päev aetakse jooginõus olev materjal segamini.

Pesakastide olemasolu: Juba aastaid on Peetri talu hoonete seintel kolm pesakasti kuldnokkadele. Kuna pikal abihoonel on vana eterniitkatus, siis selle lainelise katuse all on väga palju võimalusi pesitsemiseks (varblased). Viimaste arvukuse piiramiseks topiti aastaid tagasi osa katusealuseid paiku kinni. Kuna talus (ka naabriperedes) peeti vabapidamisel kanu, siis tekkis probleeme varblastega (konkureerisid kanade toidulaual). Tookord oli varblaste arv suviti koguni 50-60 isendit.

Keemiliste vahendite kasutamine: ei ole kasutatud, majapidamine on aastaid kirjas mahetaluna.

Hulkuvate kasside olemasolu: Kahjuks on külas mitmeid hulkuvaid kasse. Kuna küla asub metsa ääres, siis on küla keskelgi näha olnud rebast, pahandusi on teinud metsnugis (kanade murdmine), varasematel aastatel ka tuhkrut, kährikut. Kuna küla piirneb ühelt poolt põldudega, siis võib sageli näha ja kuulda põllulinde ja nende häali.

Pesitsevad linnud: Suitsupääsukeste jaoks on avatud igal kevadel lauda ja garaaži aknad, et kaugelstaabunud pääsukesed sisse lasta. Nii on see toimunud juba aastakümneid. Kuna talus

oli aastakümneid loomapidamine, siis pääsukeste arvukus oli suur. Muudele linnuliikidele (peale kuldnokkade) pesakaste pandud ei ole.

Meeli Oolu aialinnupäevik.

Aia asukoht, suurus: Lääne-Saare vald . Aia suurus 4786 ruutmeetrit.

Aia iseloomustus: Teisi maju päris läheduses ei ole. Aed piirneb enamasti männimetsa või põõsastikuga (sarapuud, kadakad). Umbes 0,5 km kaugusel metsas on vesisem ala, kus pesitsevad sookured. Lisaks hooldatud alale on aias ka nn metsikumat ala. Aias kasvavad sirelid, sõstra- ja tikripõõsad, lumemarjapõõsad, õunapuud, vahtrad. Aed piirneb suures osas kiviaiaga, mille ääres kasvavad sarapuud ja vahtrad, aiaäärne ongi pigem tihedam ala. Aias on lindude jaoks pandud veenõu. Rasva- ja salutihased, metsvindid kasutavad seda põuasel suvel ka supluskohana, samuti rähn.

Pesakastide olemasolu: On kaks kuldnoka pesakasti ja üks tihastele. Rasvatihased pesitsevad pesakastis igal aastal, kuldnokki peale loomapidamise lõpetamist pole enam pesitsenud (neis pesakastides ööbivad sügiseti suur-kirjurähnid – on lennuavasid suurendanud). Plaanis on lisada pesakaste tihastele.

Keemiliste vahendite kasutamine: Tõrjevahendeid aias ei kasutata.

Hulkuvate kasside olemasolu: kassid majas on (2), probleeme pole olnud, poegade väljalendamisperioodil on kasse ettevaatusabinõuna hoitud tubastena. Hulkuvaid kasse-koeri üldiselt harva näha.

Pesitsevad linnud: rasvatihased pesitsesid oma pesakastis (puukuuri seinal), linavästrikud kuskil maja katuse all, pasknäär lauda katuseviilu all, muusträsta pesa oli õunapuu oksakaenas, varjatuna õunapuu tüve ja lumemarjapõõsaga. Teist kurna ühelgi ei täheldanud. Muusträsta poegi oli 3 – juhtusin nägema pesast väljalendu. Pesakaste puhastatud ei ole. Pääsuke ei pesitsenud.

Vaatlused on tehtud ainult päevaste vaatluste kohta. Kirja panin linnud, keda aias nägin või kelle hääli tundsin, metsast kostvaid häälistsusi spetsiaalselt määranud ei ole.

Kristel Soe aialinnupäevik

Aia asukoht, suurus. 36 000 ruutmeetrit.

Aia iseloomustus. Aed piirneb metsaga, aed asub küla ääres, aia äärest voolab mööda Põduste jõgi. Naabrite aed asub samuti üsna lähedal. Samuti on aia ääres ka naabrite põld, kust kostis

kevadepäeval eriti seemnete mahapanemise ajal linnuhääli. Aia äärmised osad on rohkem metsistunud, aias on palju leht- ja okaspuid (mänd, kuusk, vaher, lepp, haab). Lisaks on aias õuna- ja ploomipuud, marjapõõsaid. Vihmaveerenni all on kauss, mis vihma korral on vett täis. Seal saavad linnud juua.

Pesakastide olemasolu. Pesakaste üles pandud ei ole, pääsukesed teevad ise räästa alla pesi.

Keemiliste vahendite kasutamine. Üldiselt ei pritsita, natuke on umbrohutõrjevahendiga võililli pritsitud, sest muidu neist lahti ei saanud.

Hulkuvate kasside olemasolu. Peres kassi ei ole, naabritel samuti mitte. Pere koer on küll mõne linnu maha murdnud, nt väikese rasvatihase poja, kes oli alla kukkunud.

Pesitsevad linnud. Suitsu- ja räästapääsukesed. Ühes pesas oli kolm poega, sest kuna nende pesa polnud väga kõrgel, siis oli pidevalt näha kolme avatud suud, kes süüa ootasid.

Hanna Vinteri aialinnupäevik

Aia asukoht, suurus. Kuressaare linn, Vallimaa 21. Kortermaja lähiümbrus.

Aia iseloomustus. Aed on pigem lage, puudest on hobukastan, kask, kuusk, mänd.

Pesakastide olemasolu. Pesakaste üles pandud ei ole.

Keemiliste vahendite kasutamine. Ei ole kasutatud.

Hulkuvate kasside olemasolu. Mõned hulkuvad kassid-koerad.

Pesitsevad linnud. Ei olnud.